

Kirkjubæjarklaustri, 22. febrúar 2024.
Málsnr. 2402015

Matvælaráðuneytið
Borgartúni 26
105 Reykjavík

Efni: Umsögn sveitarstjórnar Skaftárhrepps um drög að reglugerð um sjálfbæra landnýtingu, mál nr. S-3/2024.

Í samráðsgátt stjórnvalda er nú til umsagnar í annað sinn drög að reglugerð um sjálfbæra landnýtingu. Ætla má að hugmyndir þær sem settar voru fram í upphaflegum drögum hafi þótt full framsæknar, a.m.k. af flestum þeim sem þá nýttu sinn andmælarétt. Slík urðu viðbrögðin að tilefni hefur þótt til að staldra við og leggja upp í aðra tilraun.

Sveitarstjórn Skaftárhrepps, vill koma á framfæri eftirfarandi athugasemdum en telur nauðsynlegt að draga fyrst fram nokkrar staðreyndir um sveitarfélagið er varðar land og atvinnuhætti þess, máli sínu til stuðnings.

Sveitarfélagið Skaftárhreppur í Vestur-Skaftafellssýslu þekur u.þ.b. 7% að heildarflatarmáli Íslands. Landfræðilega liggur Skaftárhreppur að gosbeltinu og hafa náttúruhamfarir liðinna alda mjög svo sett sitt mark á jarðsögu sveitarfélagsins. Stórgos í Eldgjá, Skaftáreldar, auk fjölmargra Kötlugosa eru allt atburðir, auk afleiðinga þeirra, sem á sögulegum tíma hafa óumdeilanlega mótað landið og vistkerfi þess.

Skaftárhreppur varð til árið 1990, við sameiningu fimm hafnlausra sveitasamfélaga, sem lengst af byggðu afkomu sína á landbúnaði, einkum sauðfjárrækt. Með uppbyggingu í ferðaþjónustunni nú á næstliðnum áratugum hafa síðan raungerst gríðarlegar samfélagsbreytingar þar sem verulega hefur dregist saman í hefðbundnum landbúnaði.

Árið 1990 voru rúmlega 26.800 vetrarfóðraðar kindur í nýsameinuðum Skaftárhreppi og hafði þá fækkað um 6.400 frá því árið 1981. Síðan þá hefur vetrarfóðruðu sauðfé í sveitarfélaginu fækkað um rúmlega helming og telur nú u.þ.b.12.100 fjár.¹ Þá hafa búskaparhættir hér um slóðir sem og annarsstaðar á landinu tekið svo stórfelldum breytingum að engu er saman að jafna. Sjálfsþurftabúskapur liðinna alda, með tilheyrandi beitarálagi, heyrir nú sögunni til og við er tekinn markvissari ræktunarbúskapur þar sem nærri mun láta að beirtími sauðfjár utan ræktaðs lands, jafnast nú á við gjafatíma fyrri áratuga og alda.

¹ [Mælaborð landbúnaðarins](#)

Nær allir sauðfjárbændur sveitarfélagsins hafa á undanförunum áratugum verið í samstarfi við landgræðslufirvöld, hvort sem er í gegnum félagsleg verkefni á vegum landbótaverkefna Landbótasjóðs eða í einstaka uppgræðsluverkefnum sinna heimalanda á vegum verkefnisins „*Bændur græða landið*“, einu best heppnaða átaksverkefni í landgræðslu síðustu ára.

Samkvæmt upplýsingum frá héraðsfulltrúum Lands og skóga, áður Landgræðslu Ríkisins hafa um 60 jarðir í Skaftárhreppi tekið þátt í verkefninu BGL frá því að verkefnið hófst árið 1994.

Það ár 1994 byrjuðu 32 jarðir þátttöku í verkefninu og af þeim eru enn 18 jarðir virkir þátttakendur. Virkir þátttakendur í sveitarfélaginu árið 2023 voru 31 og meðaltal framkvæmdaára í verkefninu eru 12 ár. Samanlagt flatarmál aðgerða í verkefninu BGL er áætlað um 7.140^{ha}. Samkvæmt sömu heimildum hafa búnaðarfélög, fyrirtæki og einstaklingar í Skaftárhreppi fengið styrk til uppgræðslu lands í gegnum Landbótasjóð, frá því að það verkefni hófst árið 2003.

Fyrstu 2 árin var aðeins eitt verkefni sem nýtti sér styrk úr LBS. Árið 2006 voru verkefni orðin fimm og nú hin síðustu ár hafa sjö verkefni verið í gangi á vegum LBS í sveitarfélaginu. Flatarmál aðgerðarsvæða Landbótasjóðsverkefna í Skaftárhreppi er 2.468^{ha} og samanlagt flatarmál allra Landbótasjóðsaðgerða í sveitarfélaginu eru 3.717^{ha}.

Í þessu sambandi er einnig vert að geta þess að gríðarlega mikil sjálfsuppgræðsla lands hefur átt sér stað um allt sveitarfélagið. Til marks um þá þróun alla er sú staðreynd að víðirunnar og aðrir kvistlingar hafa á undanförunum árum sprottið upp vítt og breytt um sveitina, þrátt fyrir búfjárbreitina.

Þá er það staðreynd, ef þessi drög verða að veruleika, mun ásýnd sveitanna breytast verulega með brotthvarfi sauðfjárbúskapar. Íslenskir bændur njóta velvilja mikils meirihluta þjóðarinnar sem finnst vel hirt bændabýli með slegnum túnnum vera þjóðarsómi. Sama má segja um erlenda ferðamenn og hefur íslenska sauðkindin glatt margt augað þar og má því segja að um jákvæða landkynningu sé að ræða. Loks má nefna menningarverðmætin sem felast til dæmis í göngum og réttum á haustin.

Að öllu framansögðu má því segja að bændur og búalið sem einir bestu vörslumenn lands stuðli að markmiðum um sjálfbæra landnýtingu, fái þeir til þess frið og viðurkenningu. Það má því með góðum rökum fullyrða að komið sé í bakið á viðkomandi aðilum nú, með umræddum reglugerðardrögum.

Auk þess sem að framan er sagt vill sveitarstjórn Skaftárhrepps gera eftirfarandi athugasemdir við reglugerðardrögin og viðauka þeirra.

Hugtakið „*vistgeta*“ kemur fyrir í reglugerðinni. Svo er að skilja að hér sé átt við þann eiginleika sem endurspeglar þær vistkerfisþjónustur sem land á að geta veitt, hér með tilliti til gróðurs og jarðvegs. Vistgeta ræðst af loftslagi, landslagi og þeim jarðvegi sem þar ætti að ríkja og endurspeglar hvert ástand landsins ætti að vera, væri hnignun ekki til staðar.

Misjöfn veðurfarsleg skilyrði undanfarinna árhundraða auk þeirra náttúruhamfara sem að framan er líst í þessu erindi hafa hér í Skaftárhreppi ráðið mestu um hvert núverandi ástand landsins er. Það er fráleitt að halda að núverandi takmörkuð beitarafnot ráði þar nokkru um.

Grundvöllur reglugerðar um sjálfbæra landnýtingu hvílir á hugtakinu „sjálfbærni“. Það er að segja að landnýting gangi ekki á landgæði og eiginleikar viðhaldist í núverandi ástandi að lágmarki, eða styrkist. Þetta kemur einnig fram í 9. grein laga nr. 155/2018 um landgræðslu, en þar segir: Nýting lands skal vera sjálfbær þannig að ekki sé gengið á auðlindir þess og þær endurheimtar eins og unnt er, og jafnframt að viðgangur og virkni vistkerfa haldist. Nýting lands skal byggjast á viðmiðum um sjálfbærni, sbr. 11. gr.

Lagastoð reglugerðarinnar byggir því á að tryggja sjálfbærni, en lagastoðin felur ekki í sér sérstakar heimildir til eiginlegra uppgræðsluverkefna og svo virðist sem kostnaði skuli velt yfir á þá sem standa fyrir landnýtingu á þeim grunni. Eins og fram kemur fyrr í þessari umsögn er mikilvægt að hafa í huga að víðast hvar hefur sauðfé í Skaftárhreppi fækkað mjög á undanförunum árum. Í ljósi þess má ætla að núverandi beitarálag hafi víðast hvar fyrst og fremst þau áhrif að hægja á eflingu vistkerfa fremur en að gengið sé á gæði lands. Landnýting getur því verið fyllilega sjálfbær, þó land sé lítt gróið nú. Hafa ber í huga að sjálfbærni viðmið tekur mið af núverandi ástandi vistkerfa en ekki því ástandi sem ætla má að land hafi verið í, fyrr á tímum.

Þá sætir furðu að lesa 11. grein í reglugerðardrögunum, en þar eru tíunduð skilyrði þess ef gera þarf landbótaáætlanir. Þar er m.a. gerð sú krafa að landnýting verði sjálfbær í lok tíu ára tímabils áætlunar þó svo að hvergi komi fram í reglugerðinni hvert hið eiginlegt viðmiðunarland skuli vera. Þá má svo skilja að landbætur/uppgræðslur heyri frekar til undantekninga en reglu og hvergi er að finna í reglugerðardrögunum tilraun til að leggja mat á kostnað við landbætur komi til þess, við gerð landbótaáætlana.

Í Viðauka I. Viðmið fyrir mat á ástandi beitarlands, er í löngu máli nánar raktar ástæður þess að setja þurfi svo ströng skilyrði fyrir landnýtingu. Í grunninn er það niðurstaða handritshöfunda að allt land sem ekki nær 20% æðplöntuþekju ætti ekki að nýta til beitar og að þau svæði sem flokkast í viðmiðunarflokk C sé land sem tekur langan tíma að koma í gott ástand miðað við viðmiðunarsvæði. Þetta eru svæði langt undir vistgetu og viðmiðunarástandi sem munu taka meira en 20 ár að ná viðmiðunarástandi skv. landbótaáætlun. Svæði sem falla í þennan flokk henta ekki til beitar í núverandi ástandi og beit á þeim telst ósjálfbær. Landbótaáætlun skal hafa að markmiði að koma í veg fyrir búfjárbeit á landi í flokki C. Ekki er hægt annað en velta fyrir sér hvers vegna gera þurfi landbótaáætlun fyrir þau svæði, þar sem markmiðið er að koma í veg fyrir búfjárbeit.

Að endingu varðandi Viðauka I þá er ekki annað hægt en vekja athygli á leiðbeiningum í 7.liðum um úrræði til að ná markmiðum sjálfbærrar landnýtingar. Þar er sett á prent fremur hjákátleg tillaga embættis- og vísindamanna sem ekki vita betur. Leiðbeiningar til sauðfjárbænda um það hvernig megi m.a. með svokallaðri „*sýndarfriðun*“ sporna við ágangi sauðfjár inn á lakari gróin landsvæði.

Það er mat sveitarstjórnar Skaftárhrepps að þau markmið sem sett eru fram samkvæmt texta í Viðauka I séu svo óaðgengileg og beinlínis óraunveruleg að útilokað verði að vinna eftir þeim. Jafnframt er það mat sveitarstjórnar að reglugerðardrögin í heild sinni, mál s-3/2024 séu, þrátt fyrir góðan vilja, ótæk til áframhaldandi meðferðar.

Sveitarstjórn Skaftárhrepps mótmælir því harðlega framkomnum reglugerðardrögum og skorar á matvælaráðherra að taka þau til gagn Gerrar endurskoðunar. Ella blasi við að ein af meginundirstöðum atvinnulífs í Skaftárhreppi heyri nánast sögunni til.

Þessi afgreiðsla sveitarstjórnar tilkynnist hér með.

Virðingarfyllt,
fyrir hönd sveitarstjórnar Skaftárhrepps,

Einar Kristján Jónsson,
sveitarstjóri.

